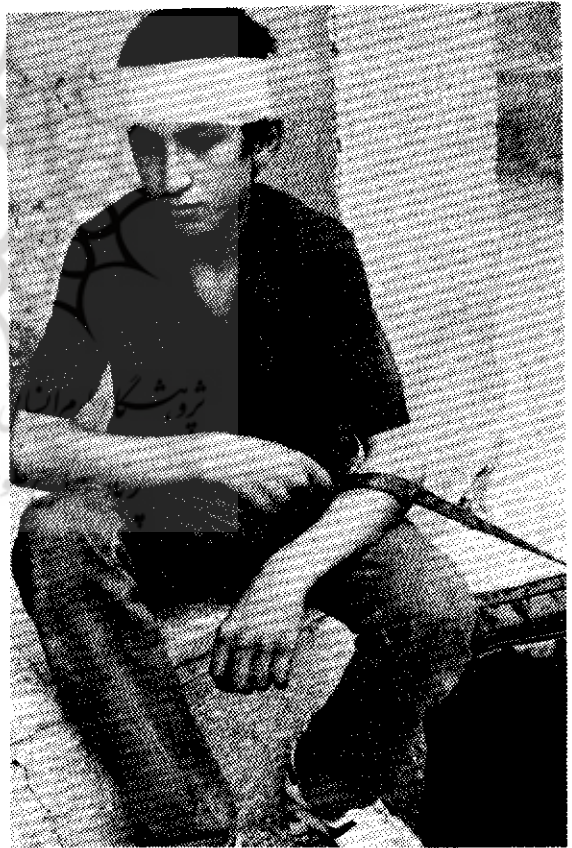

مهندس پریش حلیم سرشت
مهندس اسماعیل دل‌پیشه

پیش‌گیری از سوانح و حوادثی که در کمین دانش آموزان است

مقدمه

حادثه، واقعه‌ای است برنامه‌ریزی نشده در زنجیره‌ای از وقایع عادی روزمره، که در اثر خطای انسان و یا فقدان ایمنی حاصل می‌شود. این پیش‌آمد نامطلوب و غیرمنتظره که اغلب اوقات باعث ایجاد ضرب و جرح و یا مرگ و میر افراد می‌گردد، از سه بعد انسانی، اجتماعی و اقتصادی حائز اهمیت است. از نظر انسانی، بروز حادثه همراه با درد و رنج برای مصدوم است و در صورتی که نتیجه حادثه با معلولیت توأم باشد، آثار و عوارض سوء روانی آن نیز حتی به صورت دائمی پدید می‌آید. در ضمن چنان‌چه در بروز حادثه افرادی غیر از خود مصدوم دخیل باشند،

(وضعیت جاده‌ها، محل کار، محل تحصیل، محل زندگی، اوضاع جوی و زمان) و محیط اجتماعی (نحوه و میزان اجرای قوانین و مقررات در جامعه و چگونگی نگرش و فرهنگ ایمنی در مردم) وابسته است که عامل انسانی در این میان نقش بارزتری ایفا می‌نماید. گفتنی است که بر اساس مطالعات انجام شده، سن افراد در ارتباط با عامل مذکور، پارامتر بسیار مهمی به شمار می‌رود، به نحوی که استعداد ایجاد حادثه در گروه سنی جوان بیش‌تر است. به نظر می‌رسد که این موضوع زائیده وضع روانی خاص جوانان باشد که جنب‌وجوش و تحرک بیش‌تری دارند و اغلب کم‌حوصله می‌باشند.

حوادث شایع در نزد دانش‌آموزان

از نظر محل وقوع، حوادث شایع در میان دانش‌آموزان را می‌توان در سه دسته به شرح زیر تقسیم‌بندی کرد و مورد بحث و بررسی قرارداد:

الف - حوادث ناشی از ترافیک

یکی از علل شایع بروز حوادث در میان دانش‌آموزان، مربوط به وسایل نقلیه موتوری، و ناشی از رفت و آمد در جاده و خیابان است. اعم از این که اشتباه و بی‌توجهی مربوط به دانش‌آموز باشد و یا رانندگان. پیش‌گیری از این گونه حوادث را عمدتاً از طریق آموزش دانش‌آموزان در مورد نحوه صحیح عبور از خیابان، شناخت علائم راهنمایی و محل‌های خطر، رعایت مقررات رفت و آمد و غیره می‌توان انجام داد.

رانندگی اتومبیل توسط نوجوانان و جوانان بدون داشتن گواهی‌نامه و صلاحیت و یا حتی با گواهی‌نامه ولی بدون مهارت، باید از طرف والدین به شدت جلوگیری گردد و آن‌ها هرچه بیش‌تر

فشار روحی ناشی از مشارکت در این حادثه تا مدت‌های مدید ذهن خاطی و اطرافیان را به خود مشغول می‌کند. از بعد اجتماعی، بروز حادثه که منجر به فقدان نیروی مولد و خلاق در جامعه می‌گردد، توسعه اجتماعی را دچار توقف و مشکل می‌سازد. زیرا فردی که بر اثر حادثه، دچار مرگ یا معلولیت و محدودیت تحرک و فعالیت می‌شود، بسته به درجه شدت وحدت صدمه، جامعه را به دلیل از دست دادن نیروی کار دچار خسارت می‌کند. و بالاخره از بعد اقتصادی، حادثه به هر درجه و شدتی که باشد، نیازمند پرداخت هزینه‌های مربوط به دریافت خدمات درمانی، توان‌بخشی و فوریت‌های پزشکی است که سرمایه‌های مادی جامعه را از بین می‌برد.

با توجه به اهمیت موضوع و ضرورت توجه هر چه بیش‌تر به اصول پیش‌گیری از سوانح و حوادث شایع در نزد دانش‌آموزان، این قشر عظیم از سرمایه‌های انسانی خلاق و مبتکر و آینده‌سازان جامعه و با اعتقاد به این مهم که تعلیم و تربیت در شرایط ایمن و بهداشتی، از حقوق اولیه کودکان و نوجوانانی است که با عنوان دانش‌آموز، بخشی از اوقات روزانه خود را در مدارس به تحصیل علم اشتغال دارند، در این مقاله سعی بر آن است که پس از بیان مختصر علل سوانح و حوادث، به بررسی حوادث شایع در نزد دانش‌آموزان پرداخته، با ذکر راه‌های پیش‌گیری از آن‌ها، در خاتمه به چگونگی سازمان‌دهی و برنامه‌ریزی در این زمینه نیز اشاراتی داشته باشیم.

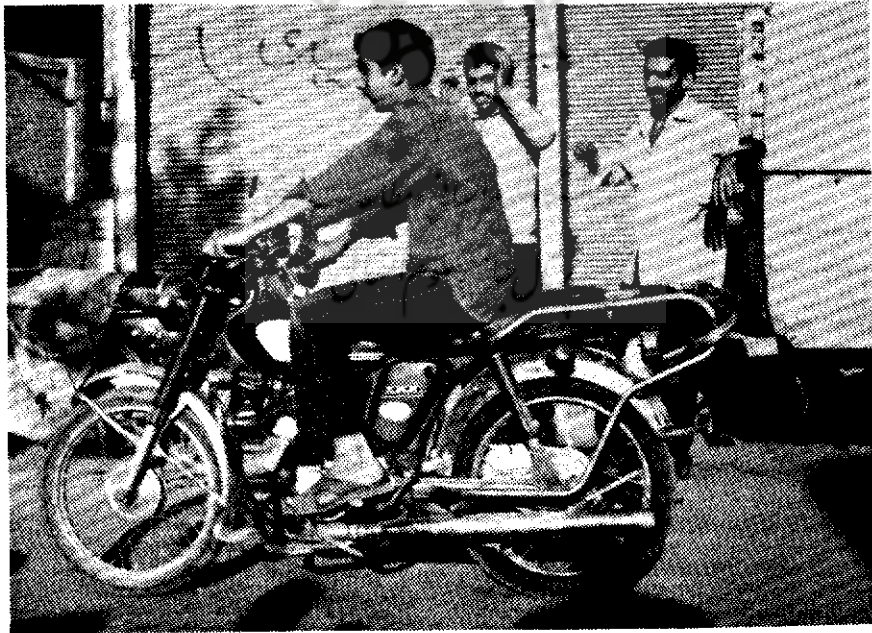
عوامل مؤثر در بروز سوانح و حوادث

بروز سوانح و حوادث در یک جامعه عمدتاً به سه عامل میزبان (سن، جنس، وضعیت تأهل، شغل و میزان آگاهی فردی میزبان)، محیط فیزیکی

سالم بودن دوچرخه تا حد زیادی می‌تواند میزان بروز حوادث ناشی از این وسیله ظاهراً بی‌خطر را کاهش دهد. در مورد کاهش حوادث ناشی از موتور نیز، رعایت مقررات رفت و آمد، سالم بودن موتور و استفاده از کلاه ایمنی می‌تواند مؤثر باشد. هم‌چنین ارائه آموزش‌هایی توسط والدین، تلویزیون و دیگر رسانه‌های عمومی برای توجه و پرهیز دانش‌آموزان از سوار شدن یا چسبیدن به پشت درشکه، گازی، واگن یا دیگر وسایل نقلیه در حال حرکت که هر یک به نحوی می‌تواند حادثه‌آفرین باشد، میزان بروز حوادث در این زمینه را کاهش خواهد داد. به‌علاوه باید دانش‌آموزان را از توپ بازی در معابر شلوغ و با ترافیک موتوری منع کرد تا از حوادث مختلفی که در این جهت ممکن است به‌وجود آید جلوگیری شود.

نسبت به مخاطرات بسیار جدی و مهلک این وسیله آگاه شوند. هم‌چنین می‌بایست در آن‌ها این احساس مسئولیت را به‌وجود آورد که حفظ سلامت و امنیت ترافیک خیابان و جاده، حق عموم بوده، هر کسی موظف است حریم آن را محترم بشمارد. در پیش‌گیری از حوادث ناشی از رانندگی، رعایت سلامت داخلی و خارجی وسایل نقلیه و توجه به موازین ایمنی شیشه‌های اتومبیل، رعایت سرعت مجاز رانندگی، متناسب بودن سرعت با موقعیت و وضعیت جاده یا خیابان و استفاده از کمربندهای ایمنی برای تمام سرنشینان ضرورت دارد.

مخاطرات و حوادث ناشی از موتور سیکلت و دوچرخه نیز در میان دانش‌آموزان نسبتاً زیاد است. انتخاب دوچرخه متناسب با سن دانش‌آموز و آشنایی وی با خطرهای ناشی از دوپشته سوار شدن در معابر شلوغ یا دارای ترافیک سنگین و

ب - حوادث ناشی از محیط خانه

هر چند میزان بروز حوادث در خانه زیاد است ولی چون همه موارد آن به سرویس های خدمات درمانی گزارش نمی شود، به طور دقیق قابل ارزیابی نیست. با این حال تقریباً یک چهارم کل مرگ و میرها در اثر حوادث و سوانح خانگی اتفاق می افتد. به علت سهل انگاری، اکثر اشیاء و وسایل مختلف خانه ممکن است ایجاد حادثه نمایند که در ارتباط با دانش آموزان، قسمت اعظم این حوادث، متوجه کودکان دبستانی است و گاهی محصلین مقاطع تحصیلی بالاتر را نیز شامل می گردد. از میان انواع مختلف حوادث ناشی از محیط خانه؛ مسمومیت، سوختگی، سقوط از بلندی، خفگی و زیر آوار ماندن از حوادث شایع بوده، پیش گیری از آن ها مستلزم رعایت موازین ایمنی و نکات بهداشتی بسیاری توسط اعضای خانواده، به ویژه والدین است که موارد زیر از آن جمله اند:

- هیچ گاه به کودکان خود نگویید که دارو چیزی خوشمزه و خوردنی است، زیرا ممکن است باور کنند و در غیاب شما مقادیر زیادی از آن را مصرف نمایند.

- داروهای کهنه را دور بریزید و مطمئن شوید که حتی قوطی یا شیشه خالی آن ها به دست کودکان نخواهد افتاد.

- هرگز غذایی را در جایی که به تازگی حشره کش پاشیده اند قرار ندهید.

- از خرید مواد غذایی از فروشگاه ها و اماکن غیربهداشتی جداً پرهیز نمایید.

- از مصرف مواد غذایی مشکوک و آلوده، جداً خودداری کنید و میوه و سبزی را قبل از خوردن کاملاً بشوید، زیرا ممکن است آلوده به سموم باشند.

- هیچ گاه نفت، بنزین یا سموم دیگر را در شیشه نوشابه و یا ظروف مربوط به مواد خوراکی نگه ندارید زیرا ممکن است کودکان آن ها را بنوشند.

- قبل از مصرف هر دارو، دوباره برحسب آن را بخوانید و مقدار آن را برحسب دستور پزشک و با دقت هر چه تمام تر تعیین نمایید.

- اگر روی ماده به خصوص برحسب "سمی" زده شده، آن را در جای قفل شده، به طور جداگانه و دور از دسترس همگان نگه دارید.

- وسایل گازسوز را به طور مرتب بازدید نمایید که معیوب نبوده، نشستی نداشته باشند.

- نواقص سیلندر، رگولاتور، شیلنگ، اجاق گاز و دیگر وسایل گازسوز را هر چند هم جزئی باشند، نادیده نگیرید و سریعاً در رفع آن ها بکوشید.

- بخاری و آبگرمکن گازی و نفتی باید مجهز به دودکش باشند. به این مهم همواره توجه نمایید. در ضمن هیچ گاه بخاری برقی را در حمام نصب نکنید.

همواره دقت نمایید که شعله گاز بر اثر وزش باد و سر رفتن غذا، خاموش نشود و جریان گاز نشت نکند.

- همیشه از لوازم استاندارد و مورد اطمینان برای اتصال قطعات و وسایل گازسوز به یکدیگر استفاده نمایید.

- برای حصول اطمینان از عدم نشت گاز، پس از نصب سیلندر به دستگاه گازسوز، محل اتصالات مربوط را با کف صابون آزمایش کنید (به کار بردن کبریت برای این منظور خطرناک و مطلقاً ممنوع است).

- هنگام احساس بوی گاز از زدن کبریت و فندک و روشن و خاموش کردن وسایل برقی

احتمال تخریب مانند ترک خوردن دیوار و سقف و سست شدن پله‌ها را پیش‌بینی و فوراً تعمیر کنید.

به‌طور کلی در مورد حوادث ناشی از محیط خانه، با ارائه آموزش‌های لازم توسط والدین به فرزندان و انجام اقدامات لازم در جهت پیش‌گیری از بروز حوادث و سوانح خانگی، نظیر رعایت اصول ایمنی دستگاه‌های حرارتی و کنترل مستمر آن‌ها از نظر سالم بودن و هم‌چنین توجه به اصول مهندسی در ساخت بنا و تعمیر و ترمیم به‌موقع هر نوع خرابی در ساختمان، تعداد موارد این قبیل حوادث را به نحو پارزی می‌توان کاهش داد.

ج - حوادث ناشی از محیط مدرسه

در میان کودکان دبستانی، بیش‌ترین حوادث از طریق فعالیت و تمرینات ورزشی اتفاق می‌افتد و در نزد دانش‌آموزان سنین بالاتر، این حوادث ممکن است در هنگام ورزش، مسابقات ورزشی یا فعالیت‌های کارگاهی و آزمایشگاهی روی دهد. زمین بازی معمولاً صحنه وقوع بیش‌ترین حوادث آموزشی است. نامناسب بودن سطح زمین بازی ممکن است حادثه آفرین باشد. ناصافی زمین ورزش و پستی و بلندی آن می‌تواند موجب سقوط، لغزیدن یا سرخوردن دانش‌آموزان شده، حوادث ناگواری در پی داشته باشد.

بروز حوادث ناشی از بازی دانش‌آموزان سنین بالاتر، غالباً به خاطر وزن و سرعت زیاد افراد در جریان بازی‌هاست که اغلب موجب برخورد و تصادم یا یکدیگر شده، ایجاد حادثه می‌نماید. از این رو بازی‌های دسته‌جمعی و برنامه‌های ورزشی در مدارس باید تحت نظارت مربیان ورزش انجام پذیرد. در ضمن در مسابقات ورزشی دانش‌آموزان، بایستی تناسب بین قد،

خودداری کرده، فوراً شیرگاز را ببندید و پنجره‌ها را باز نمایید. به علت این که وزن مخصوص گاز مایع سنگین‌تر از هواست، در صورت نشت گاز، سعی نمایید دریچه‌های پایینی محل انتشار گاز را باز کنید و از آن محل، گاز را خارج نمایید.

- تعمیر وسایل گازسوز و لوازم برقی را فقط به افراد متخصص بسپارید.

- خطر سوختگی ناشی از انفجار دیگ زودپز و همین‌طور پرموس، چراغ گاز معمولی، پیک‌نیک و چراغ علاءالدین و ... را هرگز از نظر دور ندارید زیرا دقت لازم در استفاده صحیح از آن‌ها و در نظرگیری کلیه جوانب ایمنی، شرط اساسی است.

- به محض پوسیده شدن سیم‌ها، نسبت به تعویض آن‌ها اقدام فوری به عمل آورید. در ضمن در محل خروج سیم برق، لازم است از روکش‌های ایمنی استفاده گردد.

- از انداختن ته سیگار قبل از اطمینان از خاموش بودن آن در نقاطی مانند زباله‌دان و هم‌چنین کشیدن سیگار در رختخواب جداً خودداری کنید.

- حتی المقدور از نردبان دو طرفه که ایمنی بیش‌تری دارد استفاده کنید.

- هرگز به کودکان خود اجازه ندهید که روی پله‌ها بازی کنند. هم‌چنین پله‌ها بایستی به نرده‌های محافظ مجهز گردند.

- به کودکان خود آموزش دهید که از بازی با کبریت و مواد محترقه جداً خودداری نمایند.

- در ورودی پشت بام را بهتر است همیشه بسته نگاه دارید.

- ساختمان مسکونی، بایستی بر اساس اصول مهندسی ساخته شود و استانداردهای بهداشتی در آن رعایت گردند. لذا اقدام فوری برای تعمیر و ترمیم هر نوع خرابی به وجود آمده و هر نوع

تمام قدرت، از خشونت در بازی‌های ورزشی جلوگیری کنند. زیرا خشونت در ورزش جایی ندارد.

در مورد رعایت نکات ایمنی در آزمایشگاه و یا کارگاه‌های مدارس نیز بر عهدهٔ معلمین و تکنیسین‌های مربوط است که با تذکرات لازم و نصب کلیهٔ مقررات ایمنی در تابلوی اعلانات، به‌نحوی که همواره در معرض دید دانش‌آموزان قرار گیرد، در تأمین و حفظ سلامت آنان، به‌هنگام فعالیت در چنین محیط‌های آموزشی کوشا باشند.

سازمان‌دهی و برنامه‌ریزی برای پیش‌گیری از بروز سوانح و حوادث در میان دانش‌آموزان

بدیهی است که برای پیش‌گیری از حوادث،

وزن، سن و توان بازیکنان قبلاً بررسی شده، مورد توجه قرار گیرد. زیرا ناهم‌آهنگی در این زمینه‌ها نیز می‌تواند موجبات بروز حوادث مختلف در جریان بازی‌ها را فراهم سازد.

بنابراین در جهت رعایت بهداشت و ایمنی در برنامه‌های ورزشی مدارس، اولین مسئولیت مربیان ورزش، انتخاب زمین و محوطهٔ ورزشی مناسب از نظر حفظ سلامت دانش‌آموزان است. محوطهٔ ورزشی باید دارای وسعت کافی بوده، از برجستگی‌ها، موانع و اشیایی که برای سلامت افراد خطرناک است، عاری باشد.

مسئولیت بعدی مربیان ورزش این است که بر رعایت مقررات ایمنی هر رشتهٔ خاص از طرف شرکت‌کنندگان نظارت داشته باشند. جو بازی باید ملایم و دوستانه باشد و بر مربیان است که با

نکات ایمنی: امروزه در طراحی و احداث ساختمان‌های جدید و هم‌چنین تغییرات و اصلاحات لازم در ساختمان‌های موجود مدارس، رعایت استانداردهای مربوط به منظور ایجاد محیط سالم در آموزشگاه‌ها مؤکداً توصیه می‌گردد. چرا که مسائلی از قبیل محل و مساحت زمین مدارس، تعداد طبقات ساختمان، سرویس‌های بهداشتی، اتاق خدمات بهداشتی و کمک‌های اولیه، نور، رطوبت، حرارت و دما، صدا، وضع آب آشامیدنی، چگونگی سیستم جمع‌آوری و دفع زباله و فاضلاب، وجود درهای خروجی اضطراری، داشتن حفاظ برای تراس‌ها و پله‌ها، وجود کپسول‌های ضدحریق براساس استانداردهای بهداشتی موجود و... ضروری‌ترین اصول آمادگی مدارس در جهت پیش‌گیری از بروز سوانح و حوادث مختلفی است که ممکن است برای دانش‌آموزان اتفاق بیفتند.

د- آموزش برای پیش‌گیری از سوانح و حوادث:

این آموزش می‌تواند موارد زیر را شامل گردد:

- آموزش اصول ایمنی از طریق برنامه‌های درسی دانش‌آموزان در پایه‌های مختلف تحصیلی.
- آموزش اصول ایمنی و کمک‌های اولیه در فرصت‌های ممکن به صورت فیلم، داستان و نمایش از طریق رسانه‌های جمعی در خانه و مدرسه.

- آموزش اصول ایمنی به اولیای مدرسه و والدین دانش‌آموزان.

از آن‌جا که ضرورت اجرای آموزش پیش‌گیری از حوادث برای دانش‌آموزان که آینده‌سازان کشورند، یکی از محورهای کلیدی فراگرد کلی توسعه اجتماعی است، مدارس به‌عنوان مهم‌ترین منابع توسعه اجتماعی و

بدون سازمان‌دهی و تشکیلات لازم اقدام چشم‌گیر و اساسی صورت نمی‌پذیرد و هر سازمان‌دهی صحیح نیز خود نیازمند بررسی و پژوهش به‌منظور برنامه‌ریزی مناسب می‌باشد تا بتوان در جهت ارائه راه‌حل‌های ممکن و پیش‌گیری از بروز سوانح و حوادث، موفقیت‌های لازم را کسب کرد. در تحقق این مهم به‌طور کلی چهار محور اساسی به شرح زیر را می‌توان مورد توجه قرار داد:

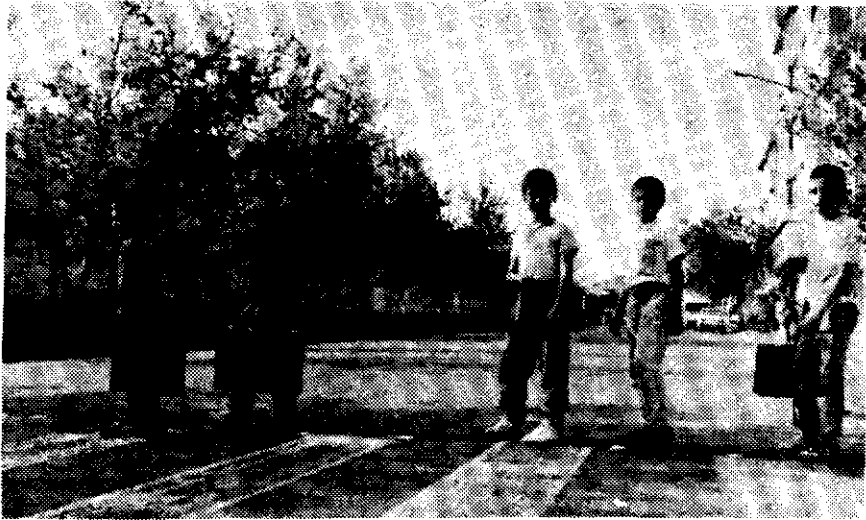
الف - ایجاد فرهنگ ایمنی در جامعه: ایجاد

نگرش مطلوب و رفتارهای مناسب برای پیش‌گیری از حوادث، در فرهنگ ایمنی جامعه بسیار حائز اهمیت تلقی می‌گردد. ایجاد چنین فرهنگی در بین مردم باید به‌وسیله آموزش‌های لازم پشتیبانی شود تا به توسعه باورها و اعمال بهداشتی در آنان بینجامد. نظام آموزشی وسیع‌ترین کانال برای انتشار دانش بهداشتی از جمله آموزش برای پیش‌گیری است.

ب - الزام به رعایت قوانین و مقررات بهداشتی

و ایمنی: در این طریق سازمان‌دهی مناسب مانند پیش‌گیری از تردد اتومبیل‌های فرسوده و مستهلک، رعایت قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و عبور و مرور، همکاری شهرداری و راهنمایی و رانندگی در ایجاد فضا و مقررات ایمنی اطراف مدرسه، کنترل وسایل رفت و آمد و سرویس‌های حمل و نقل دانش‌آموزان در مدارس و اردوهای تابستانی، راه‌حل دیگری است که در سایه توسعه همکاری‌های فی‌مابین مؤسسات و نهادهای مختلف جامعه پدید می‌آید.

ج - رعایت استانداردهای فنی و بهداشتی و

کارهای حادثه‌آفرین در ذهنشان به وجود آورد و آن را پرورش دهد. زیرا تنها شناخت، ایجاد باور و پذیرش دانش آموز نسبت به مسائل مختلف زندگی است که می‌تواند رشد بالقوه نیروهای ذاتی وی را زمینه‌سازی کرده، امکان برخورداری فرد از زندگی سالم و با نشاط را فراهم سازد.

منابع:

- بهداشت مدارس: پریش حلم سرشت، اسماعیل دل‌پیشه، انتشارات چهر، ۱۳۷۷.
- بهداشت مدارس: سید محمدرضا نوری، انتشارات واقفی، ۱۳۷۳.
- کمک‌های اولیه در خانه و مدرسه: فروزین، طهمورث، انتشارات پرنیان، ۱۳۷۶.
- بهداشت جامعه (جلد ۳): پریش حلم سرشت، اسماعیل دل‌پیشه، انتشارات چهر، ۱۳۷۶.
- پرستاری و بهداشت مادر و کودک: پریش حلم سرشت، اسماعیل دل‌پیشه، انتشارات چهر، ۱۳۷۹.
- رهنمودهایی برای مراقبین بهداشت مدارس: سید محمدرضا نوری، انتشارات طلاکوب، ۱۳۶۸.

اقتصادی می‌بایست با بهره‌گیری از مشارکت سازمان‌ها و نهادها و مردم در زمینه تأمین سلامت دانش‌آموزان، در جهت پیش‌گیری از بروز هر گونه سوانح و حوادث احتمالی بیش از گذشته وارد عمل شوند و این امر را به عنوان مسئولیت شرعی و اجتماعی تلقی نمایند.

سخن آخر و جان کلام این‌که، شناخت عوامل زمینه‌ساز و یا مساعدکننده حوادث و سوانح، گامی بس مهم و اساسی در جهت پیش‌گیری از آن‌ها محسوب می‌شوند. لذا والدین، مسئولین و کارشناسان بهداشت مدارس، با شناخت و تجزیه و تحلیل این عوامل می‌توانند با استفاده از فرصت‌های مناسب، فرزندان و دانش‌آموزان خود را نسبت به مسائل مختلف محیط زیست، کیفیت ارتباط و برخورداری مناسب از محیط، مخاطرات احتمالی ناشی از عوامل پیرامون خود و چگونگی برخورد با آن‌ها آگاه کنند. نحوه این آموزش باید چنان باشد که ضمن تقویت حس اعتماد به نفس دانش‌آموزان و عدم ایجاد ترس و نگرانی، ضرورت توجه و رعایت احتیاط را برای اجرای